גליון 581 שנה י"ז נצבים-וילך

מסביב לשולחן

נושא השבוע: **קדושת אר"י** (ראשונה ושניה)

המקור בפרשה: **"אשר ירשו"** (ל' ה')
יבמות פב.

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

ראשי הישיבות

הגאון רבי צבי דרבקין שליט"א
ראש ישיבת גרודנא באר יעקב

בענין קדושת ארץ ישראל

כתב הרמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ה שם, כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלה קדושתן וכו', כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה שניה העומדת לעולם לשעתה ולעת"ל. והנה מבואר להדיא ברמב"ם שם בה"ט, שעכו לא היתה אפ' מגבול שהחזיקו בהם עולי מצרים, והתוס' בריש גיטין הוכיחו שע"כ עכו היתה מכיבוש עולי בבל, מהא דר' אבא מנשק כיפי דעכו, ומהא דרבנן כד הוו מפטרי מהדדי בעכו הוו מפטרי משום שאסור לצאת מא"י לחו"ל, וע"כ שעכו הוי מא"י.

ובדעת הרמב"ם צ"ל כפי שדחה הרמב"ן לראית התוס', דאע"פ שקדושה ראשונה בטלה, היינו לענין מצוות התלויות בארץ, אבל לענין חביבותה וקדושתה לא בטלה. והנה בדעת הרמב"ם צ"ל יותר, שלא רק שלא בטלה קדושה ראשונה, אלא שא"צ גם את הקידוש הראשון, שהרי הרמב"ם כתב שם בה"ז, שעכו לא הוי כלל ממקום שהחזיקו בו עו"מ, [והרמב"ם לא כתב כתוס' שחציה היתה מא"י וחציה מחו"ל].

וצ"ל בדעת הרמב"ם, שלענין קדושת הארץ וחביבותה, לא היה צריך כלל להגיע לקדושת הארץ שבידי אדם, אלא א"י מקודשת מצד עצמה, וממילא כל שכלול בגבולות א"י המפורשים בקרא הרי הוא בקדושתו, ורק לענין מצוות התלויות בארץ בענין הקידוש שבידי אדם, וזה בטל בקדושה ראשונה, ולפ"ז צ"ל דהא דהוו מפטרי בעכו אינו משום שזה הגבול דא"י, דמסתמא הגבול המבואר בקרא הוא צפונית לעכו, אלא צ"ל שזו היתה עיירת הגבול הצפונית ביותר, והוו מפטרי בעיירת הגבול.

ואשר יש להעיר בזה, מהא דכ' הרמב"ם בפ"ד מהל' סנהדרין ה"ו, שכל א"י שהחזיקו בה עו"מ רואיה לסמיכה, וזה צ"ע ממ"נ, אי סמיכה הוי רק במקום שנוהג שם מצוות התלויות בארץ, א"כ הרי רק מקום שהחזיקו עו"ב נוהגים המצוות התלויות בארץ, ואם אין זה שייך למצוות התלויות בארץ אלא בקדושת ושם אר"י, א"כ כל גבולות א"י הוו בכלל, וכמו שלענין האיסור לצאת מא"י תלוי בגבולות הכתוב, ולא בהחזקת עו"מ, וכמו שהוכחנו לעיל מהא דשרי לצאת לעכו אף שלא היתה כלל מכיבוש עו"מ.

ואשר מוכח בזה, דמלבד ב' הקדושות המבוארות לעיל, הקדושה העצמית של א"י מעצם מהותה, וקדושה הבאה בידי אדם לענין מצוות התלויות בארץ, ישנה גם סוג של קדושה שלישית, שאפן תלויה במה שהחזיקו בה ישראל, אך לא בטלה בגלות, וישנם דינים שתלוים בקדושה זו.

והיסוד לזה י"ל, שהוא הסוגיא בנדה מ"ז א', אמר רב הונא בריה דר"י אשכחתיניהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי, אפי' למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן, חלה דאורייתא, שהרי ד' שכיבשו וד' שחילקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשר, ואמינא להו אנא אפי' למ"ד תרומה בזה"ז דאורייתא חלה דרבנן, ומבו' שם דהיינו מחמת דבענין ביאת כולכם, ובביאת עזרא לא כולהו סליק. והשאג"א בתשו' החדשות כתב לבאר בטעמא דרבנן דבי רב, שרק הקדושה שחלה ע"י כיבוש וחילוק היא שבטלה, אבל הקדושה הנצרכת לענין חלה לא בטלה.

ומבואר להדיא שיש קדושה שבטלה ויש קדושה שלא בטלה, וגם ר"ה ברדר"י שדחה ואמר איפכא שאפי' אם תרו"מ מה"ת משום שקדושת עזרא לא בטלה, מ"מ חלה דרבנן משום שחסר ביאת כולכם, י"ל ג"כ שאינו חולק על יסוד זה שלענין חלה לא בענין קידוש של כיבוש וחילוק וממילא לא בטלה הקדושה הזו, אלא שז"ל שיש תנאי של ביאת כולכם לענין חיוב חלה, ולכן הוי דרבנן גם בזמן עזרא, ואפי' שאין חסרון מצד הקדושה, מ"מ זה תנאי בפנ"ע שצריך ביאת כולכם, וכמו לענין יובל שצריך שיהיו כל יושביה עליה [אכן השאג"א לא כ"כ, וע"ש שהוכיח שר"ה פליג וס"ל שבטלה הקדושה לענין חלה].

אלא שעדיין יל"ד דאולי לענין חלה באמת מספיקה הקדושה העצמית של א"י וא"צ כלל קידוש בידי אדם, וקרא דבבואכם רק מגלה אימתי התחיל החיוב חלה, אבל הקדושה לעולם כבר היתה קיימת, וא"כ יהיה חיוב חלה גם במקומות שלא החזיקו עו"מ. ואמנם י"ל דאה"נ ופליגי בזה תנאי, דהנה בפ"ב דחלה מ"א נחלקו ר"א ור"ע אם פירות חו"ל שנכנסו לארץ חייבים בחלה, ר"ע מחייב ור"א פוטר, השיב ר"ע מהא דנתחייבו בחלה בשעה שנכנסו לארץ אע"פ שגדלו הפירות קודם לכן, ומקשה ר"י מה ראיה היא זו, תמן עד שלא נכנסו למפרע ירשו דאתן לא כתיב אלא בתשו' ואפשר דזו אכן טענת ר"י שהקדושה היתה כבר מלמפרע, אכן מר"ע שהוכיח לפירות חו"ל, בהכרח שס"ל דלפני שנכנסו והחזיקו בארץ הוי כחו"ל, ורק ע"י החזקה נתקדשה.

ומבואר שיש קודשת א"י שנתקדשה ע"י החזקה והיא לא בטלה כלל, ורק מה שנתקדש ע"י כיבוש וחילוק זה בטל, וזה רק לגבי הדינים שצריכים כיבוש וחילוק, אבל לגבי הדינים שא"צ כיבוש וחילוק, נתקדשה א"י ע"י שהחזיקו בה וקדושה זו לא בטלה. אלא שעדיין צ"ב, מנ"ל שדין הסמיכה תלוי בקדושה זו שנתקדשה א"י ע"י החזקה שהחזיקו בה, ואמאי לא נימא שתלוי בקדושה העצמית וממילא אפשר לסמול בכל גבולי א"י המפורשים בכתוב, ולא רק במה שהחזיקו עו"מ, וצ"ע.

אכן נראה בזה פשוט, דאי נימא שתלוי בקדושת א"י העצמית, א"כ היאך סמך משה את יהושע בחו"ל, ובשלמא אי נימא דסמיכה תלויה בקדושת א"י שחלה ע"י החזקה, הרי י"ל שכ"ז שלא היתה קיימת א"י לא היו צריכים א"י לסמיכה, ורק אחר שחלה קדושת א"י חל הדין שסמיכה בעי שתהא בא"י דוקא. וכ"כ המנ"ח לענין קדה"ח שאף שצריך דוקא בא"י, מ"מ קידשו את החודש במדבר כיון שעדיין לא היתה א"י קיימת. והתם ג"כ צ"ל שתלוי בדין א"י שנתקדשה ע"י החזקה שהחזיקו בה בכניסתם לארץ, אלא שקדושה זו לא בטלה, ולכן כל המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרי אפשר לסמוך שם ולקדש בהם את החודש, אמנם לענין האיסור לצאת לחו"ל, זה תלוי בקדושה העצמית של א"י, ולכן מותר לצאת לכל שטח שהוא בגבולי א"י המבוארים בקרא.

ולפי האמור לעיל נראה, שמש"כ הרמב"ם שם בה"ב, א"י האמורה בכל מקום היא בארצות שכבשן מלך ישראל וכו', אין כוונת הרמב"ם בזה לדין הכיבוש שגורם קידוש הארץ לענין חיוב מצוות התלויות בארץ, שא"כ היאך קבע הרמב"ם בזה כלל שבענין כיבוש, והרי קדושה שניה לא היה בה כלל כיבוש, אלא נתקדשה ע"י חזקה.

אלא הרמב"ם כאן קאי על ענין שם א"י בכללותו, וכולל גם מצוות שאינם תלויות בקרקע שאינם נוהגות אלא בא"י, כגון סמיכה וקדה"ח, ועל זה קבע הרמב"ם שא"י הוי מה שכבש מלך ישראל, וענין זה לא בטל לעולם, אלא שיש דין נוסף שלענין מצוות התלויות בארץ בענין קדושה מיוחדת מלבד השם א"י, ובקדושה ראשונה היה זה ע"י כיבוש וחילוק וזה בטל בגלות ראשונה, וזה ביאר שם הרמב"ם בה"ה שקדושת יהושע קדשה גם לענין מצוות התלויות בארץ, אלא שזה בטל, ואח"כ נתקדשה הארץ ע"י עזרא קדושה עולמית, אבל מ"מ קדושת א"י הכללית זה נעשה ע"י יהושע וזה לא בטל כלל.

(עטרת חן סי' כה, עיי"ש תוספת דברים)

עיון הגלמוד

הרה"ג מרדכי קרליבך

קדושה ראשונה

כתב הר"מ [פ"א תרומות ה"ה] דקדושה ראשונה שכבשו בזמן יהושע לא קידשה אלא לשעתה ולא לאחר הגלות, ואילו קדושה שניה שקידשו בזמן עזרא קידשה לעולם להתחייב בשביעית ותרו"מ, וביאר הר"מ [פ"ו ביה"ט הט"ז] שקדושה ראשונה חלה ע"י כיבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ואינה מא"י, ואילו עזרא לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה נתקדשה.

ותמה בכס"מ וז"ל, איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש, ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידנו בטלה חזקה, ובתיו"ט עדיות [פ"ח מ"ז] תירץ דכל שהקדושה באה ע"י כיבוש הרי היא בטלה ע"י כיבוש נכרי, אך עזרא קדישה בחזקת ישראל ברשות מלך פרס ושוב לא פקעה קדושתה, נמצא שהמעלה בקנין החזקה היא רק במה שהיה ברשות מלך בבל.

ובדבר אברהם [ח"א סי' י' סק"ז] תמה דהלא תפיסת מלך פרס היתה ע"י כיבוש, וא"כ ודאי דלא עדיפי ישראל שהחזיקו בה ברשותו ומכחו לקדשה לעולם, דהלא אף כיבושו של מלך פרס פקע כשכבשוה מידו, וצ"ע.

ותירץ עפ"ד הרדב"ז בפ"א תרומות שם דקדושה שניה היתה בפה ותו לא פקעה, וביאר שיהושע לא היה צריך לקדש בפה, דנתקדשה ממילא ע"י כיבוש רבים, אך בזמן עזרא שלא היו רוב ישראל הוי ככיבוש יחיד [רש"י גיטין ח.], ולכן לא נתקדשה מדין כיבוש, והוצרך עזרא לקדשה בפה, וכוונת הר"מ שנתקדשה בחזקה היינו שהחזיקו בה וקידשה בפה, [דבלא חזקה ל"מ קדושת פה], וכעי"ז כ' בקובה"ע [סי' ס"ב סק"א].

והגר"ח אמר [הובא בכתבי הגר"ז ח"ג ע' רמ"ד], דיסוד דברי הר"מ נלמד מהא דליף בירושלמי מהא דכתיב והטיבך והרבך מאבותיך, שהראשונים אין להם עול מלכות ובקדושה שניה יש להם עול מלכות, והיינו דדין קדושה ראשונה מתקיים דוקא ע"י כיבוש בלא עול מלכות, וע"י הגלות פקעה הקדושה, וקדושה שניה היא בחזקה אף כשיש עליהם עול מלכות, יעו"ש מה שהארץ בזה, ובמה שפלפל הגר"ח בענין זה.

והנראה להוסיף לבאר עפ"י מה שהעלה בדבר אברהם [ח"א סי' י"א סק"ח] בדעת הרשב"א בגיטין [דף לז:] דקנין כיבוש מלחמה אינו אלא לזמן היותו כבוש תחת ידו של הכובש, והקשה שהרשב"א עצמו ביבמות [דף מו.] כתב שקנין כיבוש קנין הגוף הוא, ותירץ שהוא קנין הגוף גמור לכל זמן היותו כבוש תחת ידו, הרי שקנין כיבוש אינו מכלל הקנינים, אלא הוא חלות דין במשפטי הממון של"ז שכבוש תח"י הרי הוא שלו.

אשר בזה חלוק דין ירושה ראשונה, שלא ניתן לישראל דין קדושת א"י אלא ע"י כיבוש, ואשר לכן כל דין קידוש הארץ אינו אלא כ"ז שהיא כבושה תחת ידם, באשר מעשה הקידוש מחמת הכיבוש הוא בא, ודין כיבוש אינו לעולם אלא כ"ז היותו כבוש תחת ידם, אך בירושה שניה ניתן להם קידוש הארץ ע"י חזקה, וענינה שהקדושה באה ע"י מעשה קנין, וא"כ בודאי שהוא דבר הנמשך ואינו בטל לעולם, והוא מבואר מאד.

ובמגילת אסתר כתוב בסופה 'וישם אחשורוש מס על הארץ ואיי הים', וכבר נתקשו המפרשים לשם מה הוצרך להשמיענו זאת, ומה זה שייך למגילת הנס.

ונראה, דבנין הבית השני וירושה שניה היה דוקא תחת עול מלכות פרס עליהם, וא"כ אף נס פורים [שפקדם ה' לבנות בית שני ע"י מלכי פרס] נעשה תחת עול מלכות, ודריוש [בן אסתר ואחשורוש] בנה את הבית השני, נמצא שכל מעשה מגילת הנס הוא תחילת ההכנה לבנין הבית השני ע"י דריוש, [והוסיף הר"ד גלעדי דהיינו דכתיב וכל מעשה תקפו וגו' ופרשת גדולת מרדכי הלא הם כתובים על ספר דברי הימים, היינו ברשות המלכות], ונפלא.

ובפרשת שלח [פי"ג פ"כ] הארכתי בביאור הכתובים דכתיב והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, וכתב בתרגום יונתן שציוה אותם שיעשו חזקה, ויש לבאר שכוונת משה היתה שיקנו את הארץ בקנין חזקת הילוך, דבזה שהלכו בגבוליה הוי חזקה, ובספורנו הוסיף דאמר להם שיהו עושים חזקה בלקיחת הפירות, והיינו דבזה גופא שתלשו את הפירות הוי חזקת בעלות לקנות את הארץ, [יעו"ש שהארכתי בדין חזקה באכילת פירות].

אשר לכאורה צ"ע בזה שמשה אמר להם למרגלים לקנות את הקרקע בחזקה, אשר אין זה כהמבואר בירושלמי ובדברי הר"מ דקדושה ראשונה אינה חלה אלא ע"י הכיבוש ולא ע"י חזקה, ואפשר דלא נתכוין משה במאמרו לאשוויי קדושת ארץ ישראל ע"י חזקת המרגלים, ואך שנתכוין לזה שיהו המרגלים קונים את ארץ ישראל מדין ממון, אך לדין קדושת א"י עדיין נצרך דין כיבוש, ויש לפלפל.

ונתבאר שם לדון דלולא חטא המרגלים היתה הארץ נקנית להם בקנין חזקה, והיתה מתקדשת לעת"ל, ובחטא המרגלים נענשו שלא תתקדש מכח חזקתם כי אם ע"י כיבוש, ויבואר בזה מאמר משה למרגלים לעשות קנין חזקה, דהלא בדין קידוש דכיבוש צריך כיבוש רוב ישראל, אך בדין חזקה סגי בחזקת יחידים, כמבואר בדבר אברהם שם, ולמש"נ לולא חטא המרגלים באמת היו קונין בחזקה והיה סגי בחזקת המרגלים.

והביאור בזה יש להוסיף עפ"ד האור החיים בפרשת דברים [פ"א פל"ז], דלולא חטא המרגלים היה משה מכניס את ישראל לארץ והיה בונה את ביהמ"ק ולא היה נחרב לעולם, אך מאחר שחטאו בחטא המרגלים ובכו בכיה של חינם, נקבעה להם בליל תשעה באב בכיה לדורות על חורבן הבית, ולזה לא היה משה יכול ליכנס לארץ ולבנות את בית הבחירה, מאחר שבנין של משה לא יכול להיות חרב לעולם, יעו"ש.

מעתה י"ל, דאחר שחטאו במרגלים שוב נאמר שדין הקידוש יהא דוקא בקנין כיבוש, דבקנין כיבוש לא מתקדשת הארץ אלא לכל זמן שהארץ כבושה תחת ידם, וכשגלו בטלה קדושת הארץ כמבואר בר"מ, אך אילו לא חטאו המרגלים, היתה מתקדשת א"י בחזקה, והיתה מתקדשת לשעתה ולעתיד לבוא, וכ"ז היה בכלל העונש ויל"ד.

ובספרי פרשת דברים [עה"כ בואו ורשו את הארץ] אמרו וז"ל, אמר להם כשאתם נכנסים לארץ אין אתם צריכים כלי זיין אלא קובע דיופטין ומחלק, ופרש"י דבעבירה דמרגלים נשתנה לריעותא והוצרכו למלחמה, והעירני הר"ד גלעדי עפ"י דברינו שבאמת בתחילה היה סגי בקנין חזקה, ובמרגלים נשתנה שהקידוש ע"י כיבוש, ולכן נקבע עם העונש שהכיבוש יהא דוקא ע"י מלחמה, ועחי' מרן רי"ז הלוי פרשת שלח.

דבר העורך

ברכתינו שגורה לכל קוראינו הנאמנים, שנה טובה כתיבה וחתימה טובה, שנת עליה בתורה וביראת שמים, בהרווחה וקנחת, תכתבו ותחתמו בספרן של צדיקים לאלתר לחיים טובים ולשלום.

צוף הוצאה לאור – נתן פלדמן

הופיע

כתבוני לדורות

אגרות ומאמרים
ממרן הגרי"ש אלישיב

גדולה שמושה

מעשיות והנהגות ממרן הגרי"ש אלישיב

להשיג בחנויות המובחרות

ת.ד. 41068 ירושלים - עורך ראשי: הרב שלמה רוזנשטיין - אין לקרוא בשעת התפילה וקריה"ת או ע"ח סדרי הישיבה - אין להסתמך להלכה למעשה על הדברים המובאים כאן

הרה"ג אליקום דבורקס

מעמדה של העיר אילת

ארץ ישראל היא הארץ שבחר בה הקב"ה ונקראת "נחלת ה'" כמובא בשמואל א' כ"ו. מובא במדרש תנחומא פרשת ראה "חביבה ארץ ישראל שבחר בה הקב"ה, כשברא העולם חילק הארצות לשרי האומות ובחר בארץ ישראל", וקרא אותה ארצי שנאמר "ואת ארצי חלקו" (יואל ד').

כל מצוה שהיא תלויה בארץ שהחובה מוטלת על הקרקע או גידוליה אינה נוהגת מהתורה אלא בארץ ישראל כמובא בקידושין ל"ו ע"ב, יום טוב שני של גלויות אינו נוהג אלא בחו"ל ולא בארץ ישראל פרט ליו"ט של ראש השנה שגם בארץ ישראל עושים שני ימים כמובא בשו"ע או"ח סימן תצ"ו ובסימן תר"א ס"ב. כמו"כ אסור לצאת מא"י לחו"ל כמובא בגמ' גיטין ע"ו ע"ב וקידושין ל"א רמב"ם הלכות מלכים פ"ה ה"ט ובשו"ע או"ח סימן תקל"א (עי' שדי חמד אסיפת דינים מערכת א"י אות ב').

יש לדון האם העיר "אילת", דינה כא"י או כחו"ל, ונ"מ לגבי חיוב תרומות ומעשרות, ולנהוג ב' ימים טובים של גלויות, והאם מותר ליסוע לטיול לאילת דאם זה נחשב לחו"ל אסור לצאת מא"י לחו"ל, וע"כ נראה במאמרינו זה.

חיוב תרומות ומעשרות

לדעת רוב הפוסקים דין העיר אילת הוא כדין חו"ל לענין חיוב הפרשת תרומות ומעשרות והמצוות התלויות בארץ ישראל וגידולי הפירות והירקות הגדלים בה פטורים מתרומות ומעשרות ומן השביעית. בשו"ת אור לציון עניני שביעית פרק ו' כתב דלכל הדיעות גבול ארץ ישראל אינו מגיע לעיר אילת שליד ים סוף וע"כ אילת דינה כחו"ל בין להקל בין להחמיר ואין שם דיני שביעית ואין הירקות שם אסורים משום ספיחין ופטור מתרומות ומעשרות, וכך כתב בשו"ת מנחת שלמה למרן הגרש"ז אויערבאך תנינא סימן מ"ו וז"ל "ויש לדון טובא מה דינה של אילת וכמדומה מהמקומות שגם עולי מצרים לא כבשום לענין המצוות התלויות בארץ" עכ"פ מדבריו משמע שזה בגדר ספק, אולם כפי שכתבו רוב גדולי הפוסקים שפסקו ברור בלי ספק שדין אילת כדין חו"ל ואין חייבים להפריש מהפירות והירקות הגדלים שם תרומות ומעשרות. (עי' שו"ת מהרי"ט ח"א סימן מ"ז ובס' מנחת ירושלים במבוא לפרק י'). וכך כתב במפורש בס' השמיטה להגרי"מ טוקצינסקי זצ"ל שאילת נחשבת כחו"ל לענין תרומות ומעשרות.

אולם בס' מועדים וזמנים להגר"מ שטרנבוך שליט"א חלק ח' סימן רכ"א מביא תשובה מהגאון רבי פנחס עפשטין זצ"ל ראב"ד העדה החרדית להגאון רבי שמואל הומינר זצ"ל לגבי העיר אילת ובסוף דבריו כותב וז"ל "והיוצא מזה ג"כ לענין חיוב הפרשת תרומות ומעשרות שם הוא **להפריש בלא ברכה**", ולכאורה משמע חידוש גדול בדבריו דהעיר אילת הוא בכלל ספק א"י ומחויב להפריש מספק. אולם מה שיש להעיר דהיות וחיוב מצוות התלויות בארץ בזה"ז אינו אלא מדרבנן אף באדמת ישראל וא"כ נאמר ספק דרבנן לקולא? אולם כתבו האחרונים לציין דברי המרדכי מס' יבמות פרק החולץ אות כ' לגבי ספק דרבנן לקולא שאין לאדם לסמוך לכתחילה להקל מחשש שמא הוא מאותם מקרים שבהם חז"ל פוסקים להחמיר ורק במקום הצורך יש להתיר, וכך משמע במג"א או"ח סימן י' ס"ק י"א, הכנסת הגדולה על שו"ע או"ח סימן ק"ס כותב דבמקום שאין טורח צריך להחמיר אף בדרבנן, וכך משמע בס' ארעא דרבנן למהר"י אלגאזי בדף ב', ולפי"ז כיון שיש אפשרות לקחת פירות ממקום אחר אין לקחת מספיחי שביעית שגדלו במקום שהם ספק א"י ולכן יש להפריש תרומות ומעשרות משם אף שהמצוות בזה"ז הוא מדרבנן (עי' שו"ת הרדב"ז ח"ד סימן אלף צ"ג ובשו"ת מהרשד"ם אבן העזר סימן קס"ה). אבל זה רק דעת מיעוט שצריך להפריש תרו"מ באיזור אילת, אבל דעת רוב הפוסקים שפטור מתרומות ומעשרות, ממילא אפשר בשנה השביעית להביא משם פירות וירקות ואין איסור ספיחים במקום זה.

יו"ט שני של גלויות

ויש לדון כיון שהעיר אילת נחשב כחו"ל לענין תרומות ומעשרות האם צריך לנהוג ב' ימים טובים של גליות? בשו"ת אור לציון חלק ג' פרק כ"ג תשובה י"ב כתב וז"ל "המתגורר בעיר אילת יש לו לנהוג יום טוב שני של גלויות לכל דבר כמו בחוץ לארץ בין להקל בין להחמיר, אולם הנוסע לביקור באילת ואין בדעתו להשתקע שם כל זמן שאין בני אילת עצמם נוהגים לעשות שני ימים אף הוא לא יעשה אלא יום אחד".

וכך מובא בס' שערי יצחק להגר"י פלסקר זצ"ל סימן י"ב אות ז' בקונטרס יום טוב שני של גלויות בשם ס' המעשר והתרומה להגרח"ז גרוסברג זצ"ל עמ' מ"ג שיש לנהוג באילת ב' ימים טובים שהיא אינה אילת שהוזכרה בתנ"ך. וכך מובא בשו"ת משנת יוסף ח"ב עמ' קי"ג, והגר"מ שטרנבוך שליט"א בהגדה של פסח עמ' קל"ז כותב דפשוט הוא שלא נכבשה אילת של היום ע"י עולי מצרים וגם הוא מהלך יותר מעשרה ימים ואין שם שום קדושת א"י, ולכן בלי ספק צריך לנהוג שם יו"ט שני וכן אסור לצאת לשם לטיולים מחמת האיסור לצאת לחו"ל.

אולם מאידך יש אומרים שדין אילת כדין א"י לענין יום טוב שני, וכ"כ בס' השמיטה להגרי"מ טוקצינסקי זצ"ל דאעפ"י שלגבי תרו"מ אילת נחשב כחו"ל, עכ"ז בס' ארץ ישראל סימן ז' כתב דאין צריך לנהוג ב' ימים טובים באילת ומוסיף שכן הורה לו החזון איש זצ"ל שאין צורך לעשות ב' ימים, וכ"כ בס' עיר הקודש והמקדש חלק ג' פרק י"ט אות ה' ו' ע"פ דברי הריטב"א דכל הנגב דינו ביו"ט אחד כיון שהוא מכיבוש עולי מצרים, ונסתמך על דבר התבואות הארץ בשם ר' סעדיה גאון שמעלה עקרבים תרגומו "עקבה" וא"כ רואים בגבולות עולי מצרים מגיעים עד איזור אילת, וכ"כ הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל בס' מקראי קודש פסחים ח"ב סימן נ"ז, וכן פסק בשו"ת ציץ אליעזר חלק ג' סימן כ"ג, בס' ברוך שאמר הלכות יו"ט עמ' רס"ט מביא בשם בעל הציץ אליעזר ששמע מפי החזו"א לנהוג באילת יו"ט אחד בלבד. בס' מועדים וזמנים חלק ח' סימן רכ"א כתב שאפילו אם נאמר כדברי החזו"א שלא לנהוג באילת ב' ימים טובים, מ"מ אין זה אומר שאילת נחשב כארץ ישראל לשאר דברים כיון שיש טעמים אחרים בענין זה של הקולא שלא לנהוג שם ב' ימים טובים.

בס' יום טוב שני כהלכתו פרק י"ח סעיף ד' מביא בשם הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל שצריך לנהוג בה כחומרי שתי המקומות, דלכאורה דין אילת הוא בחיוב יו"ט שני דהרי זה דבר פשוט שאין שם קדושה לענין תרו"מ ושאר מצוות התלויות בארץ וכן הוא מהלך יותר עשרה ימים מירושלים, וקשה לקבוע לפי שם המקום אם זה אותו אילת שכבשו ישראל וישבו שם, ומכיון שגם יתכן שאילת של היום נמצא במקומות שכבשו ויש סברא ששלטון אחד של ישראל מצרפה עם שאר א"י לענין זה, ע"כ. צ"ע אם לשמור יו"ט שני כדין חו"ל או לחומרא, וכך פסק מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שעיר אילת ספק גמור הוא אם נכבשה ע"י עולי מצרים ולכן צריך לנהוג בה יו"ט שני לחומרא לענין מלאכה וחמץ בשמיני של פסח (עי' בס' הליכות שלמה ח"א עמ' קצ"ג ובשו"ת מנחת שלמה מהדורא תנינא סימן מ"ו). אולם בשו"ת ישא יוסף להגר"י אפרתי שליט"א או"ח ח"א סימן ק"ז מביא שמרן הגרי"ש זצ"ל פסק דיש לנהוג כהוראת החזו"א שדין יו"ט שני נוהג דווקא בחו"ל ולכן באילת אין נוהג כלל יו"ט שני.

בס' ארחות רבינו ח"ב עמ' שס"ח מביא בשם מרן הגר"י קניבסקי זצ"ל שאילת היא חו"ל לכל הדינים, וראה מלכים א' ט' כ"ו "אילת על שפת ים סוף בארץ אדום" מפורש שאילת היא אדום ואם היא מאדום ופטורה מן המעשר ודאי אינה ארץ מצרים שחז"ל חייבו בה וכו' וממילא אילת חו"ל ממש והיא מאדום, אולם ראה בס' הליכות והנהגות ממרן הקהלות יעקב עמ' מ"ט וז"ל "שאלתי לרבינו על בית ספר שרצו לעשות טיול לאיזור אילת האם כדאי לנסוע לשבת? וענה לאסור אי אפשר, אבל יותר טוב לא לנסוע דהוא ספק חו"ל. בקובץ מבקשי תורה קובץ י"א עמוד תקי"ז מובא מהגר"ח קניבסקי שליט"א בשם החזו"א על אילת שהיא ודאי חו"ל ושאר השמועות לא נתבררו כ"צ.

איסור יציאה מא"י לחו"ל

לענין איסור יציאה לאילת מובא בשו"ת אור לציון חלק ג' פכ"ג אות י"ג שדין אילת כדין יציאה לחו"ל, וכשם שאסור לצאת מא"י לחו"ל אלא באופנים מסוימים וכמבואר בדברי הרמב"ם פ"ה מהלכות מלכים ה"ט, כך הדין ביציאה מא"י לעיר אילת, וכך נפסק בשו"ת תשובות והנהגות חלק ג' סימן של"ב ובשו"ת אז נדברו חי"ד סימן מ"ג. היוצא מכל זה דלענין חיוב תרו"מ בעיר אילת רוב גדולי הפוסקים סוברים דדינה כחו"ל ואין המצוות התלויות בארץ נוהגות בה כלל, ולכן הגידולים הגדלים בה פטורים מתרו"מ ובשביעית, ולענין יו"ט שני מחלוקת הפוסקים, ולענין לנסוע לאילת כל הפוסקים סוברים שאין שום היתר לנסוע לאילת רק לצורך רפואה (עי' מש"כ באריכות בענין זה בשו"ת עטרת פז חלק שלישי חלק יור"ד סימן ו').

מרן הגר"נ קרליץ שליט"א

בענין קדושה ראשונה

וקדושה שניה

רמב"ם פ"א מהל' תרומות ה"ה: כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה – כיון שגלו בטלה קדושתן. שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד, קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא, כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ, קדשה קדושה שניה העומדת לעולם, לשעתה ולעתיד לבא.

מבואר דקדושה ראשונה "לפי שהיתה מפני הכיבוש" לא קדשה לעתיד לבא, משא"כ קדושה שניה, וזה מבואר טפי בדברי הרמב"ם סוף פ"ו מהל' בית הבחירה, דקדושת המקדש וירושלים לא בטלה, אבל חיוב הארץ בתרו"מ הוא רק מפני הכיבוש, וכיון דבטל הכיבוש כשנלקחה הארץ מידיהם – בטלה הקדושה, משא"כ כשעלה עזרא וקדשה – לא קדשה בכיבוש, אלא ב"חזקה" שהחזיקו בה, וזה לא בטל, עי"ש. ובכסף משנה שם הקשה מה גדול כח חזקה מכח כיבוש, ולמה לא נאמר ג"כ בחזקה דמשנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה, ועוד הקשה הא גם בראשונה כשנתקדשה בכיבוש, וכי לא היה כלול בזה ג"כ חזקה, שהיא הרי לא בטלה, עי"ש.

וצ"ל בגדר הדברים, דכיון שאת כל הענין של ב' קדושות ילפינן מפסוקים, נאמר בזה, דבקדושה ראשונה היה ענין של "כיבוש" בעצם, ורק כתוצאה מכך נהיה קדושת ארץ ישראל, אבל לא היתה פעולה של כיבוש בעצם, אלא רק כתוצאה מהכיבוש, ולהכי אמרינן דכיון שבטל הכיבוש בטלה הקדושה, דבזה לא נתחדש שהחזקה תחדש. משא"כ בקדושת עזרא היה דין "להחזיק לשם קדושה" ולקדש ע"י החזקה בעצמותה, ונמצא דהיתה פעולה של עשיית קידוש בעצם, לכן כשהחזיקו וקדשו – נתקדש לעולם. [ועי' חזו"א שביעית סי' ג סק"א בזה].

(שיעורי הגר"נ קרליץ, הל' תרו"מ, ב"ב תשמ"ט)

עקרי הענין

הרב נ. זאב רוזנשטיין

ארץ ישראל נתקדשה ע"י הקב"ה, שהיא מיוחדת לו, וקרא אותה בשם "ארצי", שנאמר (יואל ד ב) "ואת ארצי חלקו" תנחומא פרשת במדבר יז. ראה כפתור ופרח פרק י'. ונקראה בספר שמואל (א כו יט) בשם 'נחלת ה', ואמרו במדרש (תנחומא ראה ח) 'חביבה ארץ ישראל שבחר בה הקב"ה, אתה מוצא כשברא העולם חלק הארצות לשרי האומות ובחר בארץ ישראל, מנין, שכן משה אמר (דברים לב ח) בהנחל עליון גוים וגו', ובחר לחלקו ישראל וכו', אמר הקב"ה יבואו ישראל שבאו לחלקי וינחלו את הארץ שבאה לחלקי. עוד נאמר במדרש (תנחומא פ' במדבר יז, ועי' פרקי דר"א פי"ח) הקב"ה ברא ארצות וברר אחת מהן זו ארץ ישראל שנאמר דברים יא יב ארץ אשר ה' אלהיך דרש אתה תמיד עיני ה' אלהיך בה. מאמר זה נכתב מתוך א"ת ערך א"י.

אמרו בגמרא מועד קטן כה ע"א "אין השכינה שורה אלא בארץ ישראל" וכך נאמר במכילתא בא פרשה א', וראה רש"י מו"ק שם ד"ה שהיה כבר, ורש"י יונה א ג. ועי' כוזרי מאמר ב סי' טו. ונאמר במדבר לה לד: אשר אני שכן בתוכה ועי' ספרי זוטא שם. ולכן אין ארץ אחרת ראויה לבית המקדש ולשכון בה שכינה אלא ארץ ישראל עי' ספרי זוטא נשא בקדושת א"י מעבר הירדן שראויה לבית השכינה. ועי' רמב"ן עה"ת במדבר כא כא. ועיין מו"ק כה ע"א ורש"י, ורש"י ב"ב טו ע"א, בענין נבואת יחזקאל שלא שרתה שכינה על יחזקאל בבבל אלא מפני שכבר שרתה עליו שכינה קודם לכן בארץ ישראל, ומכל מקום לא נכתב ספרו בחוץ לארץ, אלא כנסת הגדולה כתבוהו כשבאו לארץ ישראל, שנבואה בחוץ לארץ לא ניתנה ליכתב. ולכן אמרו בגמרא כתובות קי ע"ב בשם התוספתא ע"ז פ"ד שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, שנאמר (ויקרא כה לח): "לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים".

אפילו לאחר מיתה חשובה הקבורה בארץ ישראל מפני קדושתה, שכל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח כתובות קיא ע"א, שכל ארץ ישראל ראויה למזבח אבות דבי נתן פכ"ו, וראה מכילתא בא פרשה א. וגירסת הגר"א. ובפירוש המשניות שהובא בפתור ופרח שם פרק י' כתב שכל הקבור בה נתכפר לו כאילו המקום שהוא בו מזבח כפרה. ועיין על קדושת הארץ בארוכה בכפתור ופרח שם, ושו"ת חת"ס חיו"ד סי' רלד.

קדושה זו של הארץ היא משעת נתינתה אל האבות, ולכן נשתוקקו האבות להיקבר בארץ ישראל, ונאמר ליצחק (בראשית כו ג): "גור בארץ הזאת", לפי שיצחק היתה לו קדושת עולה תמימה, וכשם שעולה היוצאת חוץ לקלעים נפסלת, אף יצחק אם היה יוצא לחוץ לארץ היה נפסל, ויעקב אמר (בראשית כח כא): "ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלהים", שכל זמן שהוא בארץ ישראל יש לו אלוה וכשאינו בארץ ישראל דומה כאילו אין לו אלוה. ראה כפתור ופרח שם. ועי' שערי צדק לבעל חיי אדם שער משפטי הארץ פי"א "מקודשת ועומדת מיום שנבראה", ועי' שו"ת חת"ס שם. ובראשית רבה שם. ותוספתא ע"ז פ"ה, ורש"י בראשית יז ח. ועי' ראב"ע בראשית לג יט שלכן קנה יעקב את חלקת השדה כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל ומי שיש לו בה חלק חשוב הוא כחלק עולם הבא.

מחמת החשיבות של ארץ ישראל קראו לנהר הגובל אותה בשם הנהר הגדול נהר פרת, אף על פי שפרת קטן משלשה הנהרות האחרים שהוזכרו יחד עמו, לפי שארץ ישראל היא חשובה נזכר גם הוא בחשיבותו, ולא נקרא כן על שם העתיד, אלא שאף בימי האבות כבר היתה לו החשיבות. כפתור ופרח שם ע"פ הפסוק בראשית טו יח, והגמרא שבועות מז ע"ב ורש"י שם. ולכן לקח אברהם את הגר מקץ עשר שנים לשבתו בארץ כנען, ולא בכל אותן השנים הרבות שהיה בפדן ארם, לפי שאין ישיבת חוץ לארץ עולה מן המנין של עשר שנים שאמרו שאם נשא אשה ושהתה עמו זמן זה ולא ילדה ישא אחרת, שמא משום עון ישיבת חוץ לארץ היו עקרים ראה יבמות סד ע"א ורש"י, ע"פ הפסוק בראשית טז ג. וביראים השלם סי' תיג כתב שאף על פי שבימי אברהם עדיין לא נתקדשה ארץ ישראל (היינו שלא נתקדשה על ידי הכיבוש), מכל מקום "חפצי הבורא היו בה, שהרי סולם שראשו מגיע השמימה היה קבוע בה". ועי' תורה שלמה לרמ"מ כשר בראשית טז אות טו. ובגמרא ראש השנה טו ע"ב נאמר שבזכות ארץ ישראל נעשה אברהם אבינו לגוי גדול.

קדושה זו, כשם שהיתה קיימת לפני הכיבוש, כך אינה מתבטלת עם ביטול הכיבוש, בחרבן הבית וגלות ישראל, וכל מה שדנו חכמים בקדושה ראשונה אם קידשה לעתיד לבוא או לא קידשה, כל זה אינו אלא בנוגע לחיוב המצוות התלויות בארץ בלבד, אבל קדושת הארץ כולה לגבולותיה שבתורה וטהרתה ומעלתה לחיים ולמתים והיותה נחלת השם לא נגרע ממנה דבר, לא בזמן גלות בבל ולא בזמן גלותנו היום כפתור ופרח שם, ועי' רמב"ן בהשמטות לגיטין ב ע"א אות ג. ושו"ת מהרי"ט ח"ב חיו"ד סי' כח ותשב"ץ ח"ג סי' ר. וקדושת עולמים היא עד סוף כל ימות עולם לא נשתנה ולא ישתנה שו"ת חת"ס חיו"ד סי' רלד.

בקדושה שעל ידי ישראל נתקדשה הארץ שתי פעמים, בימי יהושע ובימי עזרא, ונקראת בשם קדושה ראשונה וקדושה שניה ראה חגיגה ג ע"ב ועוד, ויבמות פב ע"ב [ושם הגירסא 'ירושה שניה', ועי"ש ברש"י, ועי' רמב"ם תרומות פ"א ה"ה ובפהמ"ש עדיות פ"ח מ"ז. ובתוס' יבמות שם כתב בשם ר"ח שפירש שקדושה ראשונה היא זו של אברהם יצחק ויעקב, והשניה היא זו של יהושע ועיין שם שדחו דבריו. ועיין בכסף משנה תרומות פ"א הכ"ו שרצה לפרש כן אף בדעת הרמב"ם, ועיין בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' כה שדחה.

קדושת יהושע שכאמור היא הקדושה הראשונה אה על ידי הכיבוש רמב"ם תרומות פ"א ה"ה ובית הבחירה פ"ו הט"ז. וביארו אחרונים שלא היה צורך בקידוש מיוחד בפירוש, אלא שעל ידי הכיבוש ממילא נתקדשה למצוות התלויות בארץ שחיובן בא על ידי קדושה זו שו"ת דבר אברהם ח"א סי' י, חזון איש שביעית סי' ג אות א.עיין רמב"ן ב"ב נו ע"א ושבועות טז שיש גירסא "הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא קידשום והניחום וכו'", ונראה מדבריו שעולי מצרים הוצרכו לקדש במיוחד את הארץ, ואותן הערים שכיבשו עולי מצרים ולא קידשו אותן לא נתקדשו, אך בדבר אברהם הבין בדעתו שר"ל על קדושת עזרא. [ועיין עוד בריטב"א מגילה י ע"א. ומאירי מגילה שם שהקידוש הוא במאמר ובחזקה]. ומדברי רש"י ב"מ פט ע"א נראה שסובר שקדושת הארץ באה על ידי קדושת המקדש, שכן מיד אחרי הכיבוש והחילוק נבנה משכן שילה, והוא שפעל קדושת הארץ לחיוב מצוותיה, שנאמר(דברים יד כג) 'עשר תעשר', ונאמר אחריו (יד כד) 'במקום אשר יבחר', שעד שנבחרה שילה לא נתחייבו בתרומות ומעשרות. ועיין רמב"ן עה"ת ויקרא כו מב.

קדושה זו של הארץ היא לחיוב מצוותיה, כמו שאמרו: ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושתה, שמביאין ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין מביאים כן מכל הארצות כלים פ"א מ"ו, רמב"ם בית הבחירה פ"ז הי"ב.

אף תרומות ומעשרות, שאין מביאים מהם למקדש כעומר ושתי הלחם, תלויות בקדושה זו, ולכן מי שסובר שאין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר למד זה מהכתוב (ויקרא כה כג) "כי לי הארץ", לי קדושת הארץ (גיטין מז ע"א), וכן הסוברים שעמון ומואב פטורים משביעית אמרו הטעם שעמון ומואב כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל וקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא (חגיגה ג ע"ב). וכן אמרו לענין מעשרות שהמקומות שלא כבשום עולי בבל פטורים לפי שקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא (חולין ז ע"א, ועוד), הרי שאף שביעית ומעשרות תלוים בקדושה זו ועי' רמב"ם בית הבחירה פ"ו הט"ז: 'קדושת ארץ ישראל לענין מעשרות ושביעית', ועי' רמב"ם תרומות פ"א ה"ה. ויש שכתבו שעיקר הקדושה הוא רק לענין עומר ושתי הלחם, שמביאים אותם למקדש, אבל תרומות ומעשרות הם רק חובת הארץ ולא קדושת הארץ, ולכן לא אמרו במשנה שארץ ישראל מקודשת מכל הארצות שחייבת בתרומות ומעשרות מה שאין כן בכל הארצות אליהו רבה כלים שם, ועי"ש במשנה אחרונה; מנ"ח מצוה רפד אות ו. ועיין שיש שכתבו שאף עומר ושתי הלחם שמביאים מארץ ישראל אין זה מצד הקדושה בעצמה, ולכן לא מנו במשנה מה שארץ ישראל מקודשת מכל הארצות בכלל עשר הקדושות שבארץ ישראל [עי' רמב"ם בית הבחירה פ"ז הי"ב והי"ג וברע"ב כלים סופ"א בשם הגאונים ובערוך ע' עשר בשם רב האי גאון], וכתב הכפתור ופרח פרק י' שלפי זה צ"ל שאין לשון קדושה כאן אלא מלשון הכנה והזמנה, כמו (יהושע כ ז) "ויקדשו את קדש בגליל".

קדושה ראשונה - נחלקו תנאים ואמוראים אם קדושה ראשונה דהיינו קדושת יהושע, קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, שאף בשעת חרבן הבית וגלות ישראל בימי נבוכדנצר לא בטלה הקדושה לענין חיוב המצוות התלויות בארץ, או שקידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא.

רוב התנאים והאמוראים סוברים שקדושה זו בטלה עם החרבן והגלות, ולמדו דבריהם בגמרא ערכין (לב ע"ב, ע"פ רש"י שם ובסדר עולם פרק ל' גירסא קצת שונה) מהכתוב. (נחמיה ח יז):

"ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל וגו' , אפשר בא דוד ולא עשה סוכות עד שבא עזרא, אלא מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע, מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות התחילו למנות שמיטים ונתחייבו במעשר וקידשו ערי חומה, אף ביאתם בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקידשו ערי חומה, וזהו שאמר הכתוב: כי לא עשו וגו', שמה שעשו עכשיו, היינו קדושת הארץ, לא עשו מימות יהושע, הרי שקדושת יהושע בטלה, ועוד שנאמר(דברים ל ה): "והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבתיך וירשתה", מקיש ירושתך לירושת אבותיך, מה ירושת אבותיך בחידוש כל דברים הללו אף ירושתך בחידוש כל דברים הללו, הרי שקדושה ראשונה בטלה. ובגמרא יבמות (פב ע"ב) אמרו: אשר ירשו אבתיך וירשתה, ירושה ראשונה ושניה יש להם, שבגלות נבוכדנצר בטלה קדושת הארץ ונצטרכו לירושה ולקדשה בשניה, [עי"ש בסדר עלם]. וראה רש"י נדה מו ע"ב. ועי' תוס' יבמות פב ב בשם ר"ח שירושה ראשונה היא של אברהם יצחק ויעקב ושניה של יהושע, וסוברת דרשה זו שקדושת יהושע קידשה לעתיד לבוא, ועי"ש שדחו פי' זה. ועי' הגהות הב"ח למגילה י ע"א שאף לפי' ר"ח לא קידשה לעתיד לבוא, ומפרש "יש להם" שיש להם ביטול.

לדעה זו מקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל פטורים ממעשרות ומשביעית מן התורה חגיגה ג ע"ב ויבמות טז ע"א בדעת רבי אליעזר ורבי טרפון ורבי אלעזר בן עזריה, בידים פ"ד מ"ג, ועי' תוס' מגילה י א ור"ש ידים שם ועוד שהגמ' שם אומרת למאן דאמר כן אבל יתכן שהם אינם סוברים כן; חולין ו ע"ב, ז ע"א בדעת רבי מאיר ורבי ועוד, וכך נאמר במשנה (שביעית פ"ו מ"א) "כל שהחזיקו עולי מצרים [ולא עולי בבל] נאכל אבל לא נעבד, שלפי שקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא אין על הפירות קדושת שביעית, ורק בעבודה אסורות מדרבנן ר"ש ורע"ב שם. וכעי"ז בחלה פ"ד מ"ח לענין חלה, עי"ש בפהמ"ש להרמב"ם והרע"ב. בירושלמי (ירושלמי דמאי פ"ג ה"ד ושביעית פ"ו ה"א) יש סוברים מטעם זה שקדושה ראשונה בטלה שאפילו בימי עזרא לא נתחייבו מן התורה במעשרות אלא מאליהם קיבלו עליהם [עי' תוס' יבמות פב ב לפי' אחד שמאליהם קיבלו לקדש ומשקידשו נתחייבו מן התורה, ומכל מקום גם לפי' זה קדושת יהושע בטלה]. ויש מהראשונים שאומרים שאף להסוברים שקדושת בית המקדש וירושלים לא בטלה, מכל מקום קדושת הארץ לחיוב המצוות התלויות בה בטלה רמב"ם בית הבחירה פ"ו הט"ז, תוס' יבמות פב ע"ב ושבועות טז ע"א, ר"ש שביעית פ"ו מ"א. ועי' תוס' זבחים סא ע"א ורמב"ן שבועות טז ע"א ומאירי מגילה המשנה הט"ז, לפי שקדושת המקדש וירושלים היא מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, וחיוב הארץ במצוותיה הוא מפני הכיבוש וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש רמב"ם שם, ועי' תוס' יבמות ושבועות שם ור"ש שביעית שם טעמים אחרים על המקדש, וע"ע הנ"ל. ועי' השגות הראב"ד שם שחולק, ועי' תוס' מגילה י ע"א כהראב"ד. ועי' בארוכה בשו"ת משפט כהן סי' צו.

ויש מהתנאים והאמוראים שחולקים וסוברים שקדושה ראשונה של יהושע לא בטלה, ודורשים הכתוב "אשר ירשו אבתיך וירשתה": כיון שירשו אבותיך ירשת אתה באותה קדושה ואין צריך לחזור ולקדש ערכין לב ע"ב ורש"י. ובתוס' שם בשם ר"ח, כתב שהוא סובר שמה שלמדנו (יבמות פב ע"ב) מפסוק זה שירושה ראשונה ושניה יש להם ושלישית אין להם, הוא שקדושת יהושע לא בטלה, שירושה שניה היא זו של יהושע ובפעם שלישית לא הוצרכו לחזור ולקדש. ובסמ"ג מ"ע קלג כתב בשם ר"י בתשובה שפירש בדעת האומר בירושלמי (שביעית פ"ו ה"א) שהכתוב (דברים ל ה) "והיטבך והרבך מאבתיך" מתפרש שחיובם של עולי בבל הוא יותר מאבותיכם: אבותיכם לא נתחייבו אלא לאחר ארבע עשרה שנה שכיבשו וחילקו, אבל אתם כיון שנכנסתם נתחייבתם, אבותיכם לא נתחייבו עד שעה שקנו כולה, אבל אתם ראשון ראשון קונה ומתחייב, שהרי זה מפני שקדושת יהושע לא בטלה ולכן נתחייבו מיד שנכנסו וראשון ראשון קנה מחמת הקדושה הראשונה. לדעה זו מקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל חייבים במעשרות מן התורה רב יהודה אמר שמואל ב"ב נו ע"א, עי"ש בתוס' ד"ה חייב. ולדעת הראשונים [השגות הראב"ד בית הבחירה פ"ו הט"ז ומאירי מגילה י ע"א בשם שאר מפרשים] הסוברים שאין הבדל בין קדושת המקדש וירושלים לקדושת הארץ, כל אותם הסוברים שקדושת מקדש וירושלים לא בטלה, אף קדושה ראשונה של הארץ לא בטלה.

להלכה נפסק שהקדושה הראשונה בטלה רמב"ם בית הבחירה ה"ב פ"ו הט"ז, ראב"ד תרומות פי"ג הי"ג, כפתור ופרח פ"ג, ועי"ש פ"ה עמ' נא, ספר התרומה הלכות א"י, טור יו"ד ריש סי' שלא. [וכן כל אותם הפוסקים שאף קדושת עזרא בטלה ומעשרות בזמן הזה מדרבנן, עי' להלן, בע"כ סוברים שקדושה ראשונה בטלה]. ורק בעל העיטור אות פ' פרחבול בשם רב קרובנו החסיד סובר שאף קדושה ראשונה של הארץ לא בטלה.

קדושה שניה – כאשר עלו עולי בבל בימי עזרא נתקדשה הארץ בקדושה שניה, קדושה זו באה על ידי החזקה שהחזיקו בה ולא בכיבוש, וכיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קידשוה קדושה שניה ראה רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ו הט"ז. ורמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ה, ע"פ ירושלמי שביעית פ"ו ה"א: ראשון ראשון קנה. ויש אומרים שעולי הגולה קידשו את הארץ עולי הגולה בפה בפירוש, והקידוש היה במאמר [בפה] ובחזקה. המאירי (למגילה המשנה הט"ז), וכ"כ בפי' הרדב"ז בהל' תרומות שם [ועי' שו"ת דבר אברהם ח"א סי' י שמפרש בדברי הרדב"ז והמאירי שלא קנין החזקה קידש אלא ההחזקה שהיו מחזקים בארץ בתורת א"י עם המאמר]. ובמאירי חגיגה ג ע"ב וחולין ו ע"ב כתב שקידשו בשתי תודות ובשיר, כדרך שמקדשים כשמוסיפים על העזרות. ובא"ת הקשו דצ"ע שסותר מש"כ במגילה בפירוש שלא היה הקידוש בתודות ושיר.

קדושה זו של עזרא לחיוב המצוות התלויות בארץ נחלקו בה אם היא מן התורה או מדרבנן. יש סוברים שהיא מן התורה, כמו שדרשו בירושלמי (שביעית פ"ו ה"א) 'אשר ירשו אבתיך וירשתה, הקיש ירושתך לירושת אבותיך, מה ירושת אבותיך מדבר תורה אף ירושתך מדבר תורה' וראה בדברי הר"י בסמ"ג מ"ע קלג נראה שר"ל מדבר תורה מקדושה הקודמת, ובתלמוד בבלי (ערכין לב ע"ב) דרשו 'מה ירושת אבותיך בחידוש כל דברים הללו אף ירושתך בחידוש כל דברים הללו' וכ"כ בסדר עולם פ"ל. וכן הלימוד שירושה ראשונה ושניה יש להם ושלישית אין להם, שקדושת עזרא לא בטלה, הרי הוא מוכיח שקדושת עזרא מן התורה, וכן ההיקש של ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע מהכתוב כי לא עשו מימי ישוע וגו', שלמדו משם שקדושה ראשונה בטלה והוצרכו לקדשה שנית בימי עזרא, הרי זה מלמד שקדושת עזרא היא קדושה מן התורה כקדושת יהושע, וכן להסוברים שתרומה נוהגת בזמן הזה מן התורה, קדושת עזרא היתה מן התורה, שהרי קדושת יהושע בטלה. ויש מהראשונים שמפרשים שאפילו לדעת הסוברים בירושלמי שמאליהם קיבלו עליהם בימי עזרא את המעשרות, שמאליהם קיבלו לקדש את הארץ למעשרות, שיכולים היו לבלי לקדש, אבל מאחר שקידשו היא מקודשת מן התורה תוס' יבמות פב ע"ב, ור"ש שביעית פ"ו מ"א ופי' הגר"א לירושלמי שביעית שם.

ויש סוברים שלא נתקדשה בימי עזרא לחיוב תרומות ומעשרות אלא מדברי חכמים ולא מן התורה, ומאליהם קיבלו עליהם את המעשרות, שנאמר (נחמיה י א – לח). ובכל זאת אנו כרתים אמנה וכתבים ועל החתום שרינו לוינו כהנינו וגו' ואת ראשית עריסתנו ותרומתינו ופרי כל עץ וגו' ומעשר אדמתנו ללוים וגו', הרי שהיתה זו קבלת עצמם, -ירושלמי שביעית פ"ו ה"א וקדושין פ"א ה"ח, ועי' שו"ת מהרי"ט ח"א סי' כה שהוכיח בכמה ראיות שר"ל מדרבנן ולא כפי' התוס' יבמות והר"ש, ועיין בספר ניר לירושלמי שם ומרה"פ לירושלמי שם ויבמות פ"ז ה"ג. עוד אמרו בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ה ובראשית רבה פ' ויחי) שבין הדברים שגזרו בית דין של מטה והסכימו בית דין של מעלה עמהם היה אף חיוב המעשרות בבית ימני, שמעצמם קיבלו עליהם והסכימו להם מלמעלה, שנאמר (מלאכי ג י) "הביאו את כל המעשר וגו'. ועיין רש"י מכות כג ע"ב שאינו מפרש כן, אך בברשית רבה שם מפורש שקיבלו כל חיוב המעשרות עליהם, ועי' ר"ש שביעית פ"ו מ"א. וכתב הרמב"ם (תרומות פ"א הכ"ו) שהטעם שלא נתחייבו בימי עזרא מן התורה בתרומות ומעשרות הוא לפי שלא עלו אז כל ישראל, ואין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בזמן שכל ישראל שם, שנאמר: "כי תבואו", בביאת כולכם, וכמו שהיו בירושה ראשונה וכמו שהם עתידים לחזור בירושה שלישית, לא כשהיו בירושה שניה שהיתה ביאת מקצתם. ואף על פי שבחלה הוא שנאמר (במדבר טו יח): "בבאכם", ודרשו בכתובות (כה ע"א) 'בביאת כולכם אמרתי', כתב הסמ"ג (מ"ע קלג והובא בכ"מ שם) שאנו למדים תרומה מחלה, שאף חלה תרומה היא (ועי' שו"ת מהרי"ט ח"א סי' כה). ובחידושי רבנו חיים הלוי סולובייצ'יק מבריסק (הל' שמיטה ויובל פי"ב הט"ז) כתב שלפי שבשביעית נאמר _ויקרא כה ב): "כי תבאו", ופירושו: בביאת כולכם, כמו שאמרו בחלה, ותרומות ומעשרות תלויים בשנות השמיטה, וממילא אף הם אין חיובם מן התורה אלא בביאת כולכם [ראה רש"י כתובות כה א]. ועיין צל"ח ברכות לו ע"א ושו"ת משיב דבר להנצי"ב חיו"ד קונטרס דבר השמיטה.

חסרון זה שלא באו כולם הוא בקדושת הארץ, ולכן לענין תרומות ומעשרות וכן לענין שמיטה לא נתקדשה הארץ מן התורה ראה שו"ת מבי"ט ח"ב סי' סה, וכ"כ בחי' רבינו חיים הלוי מבריסק שם. ועי' אבן האזל הל' בית הבחירה פ"ו הט"ז שדעתו שאין זה חסרון בקדושת הארץ אלא תנאי בחיוב תרו"מ שיהיה ביאת כולכם, אבל לענין הדינים שאינם תלויים בביאת כולכם, כגון ביכורים ואיסור כלאים וכיוצא אף לדעה זו נתקדש מן התורה פי' הרדב"ז לרמב"ם תרומות פ"א ה"ה, חזון איש שביעית פ"ג אות ט. ויש חולקים וסוברים שלענין חלה בלבד נאמר הדין של ביאת כולכם, אבל לא לענין תרומות ומעשרות ושביעית ראב"ד בהשגות תרומות שם, ע"פ כתובות כה ע"א.

גנוזות

עורך הרב הלל מן

רבי יחיאל מיכל גורדון - ראש ישיבת לומז'ה
[תרמ"ג - תשכ"ה] מכתב ידו

קדושת הארץ לעתיד לבא

נתחדש לי דבר נפלא בדברי הגמרא בכתובות [קיא] שאמר רבי אלעזר מתי חוץ לארץ אינם חיים שנאמר ונתתי צבי בארץ חיים, ומסיק שצדיקים שבחוץ לארץ עושה להם הקב"ה מחילות בקרקע, ועומדים על רגליהם והולכים במחילות עד ארץ ישראל, ושם מבצבצין ויוצאין, ועל דבר זה ביקש יעקב אבינו והטריח את בניו לשאתו לקבורה בארץ ישראל שמא יזכה לגלגול מחילות.

והדברים נוראים, אם יעקב אבינו ויוסף הצדיק חששו בעצמם שמא לא יזכו לגלגול מחילות, אנן מה נענה אבתרייהו, ואף הזוכים יהיה להם צער גדול של מחילות.

אמנם נתעוררתי בזה על פי דברי הרדב"ז בתשובתו בשם רבותיו של הריטב"א ווהובאו הדברים בעיקרי הדינים בדברי טהרה בסוף חיבורו ובעיון תפילה שבסידור אוצר התפילות, שעתידות להיות שתי תחיות, האחת פרטית והאחת כללית, התחייה הראשונה תהיה לצדיקים שמתו בגלות, והיא סמוכה לביאת המשיח, ויזכו לכל ימות המשיח בגוף ונפש, ויראו בטובתן של ישראל ובנין הבית.

והתחייה השנייה תהיה סמוך לאלף השביעי עם הכנסת שבת לעולם שכולו מנוחה, והיא הנקראת עולם התחייה, ועליה נאמר ורבים מישני אדמת עפר יקיצו.

וזכור תמיד ענין זה שזו היא נחמה גדולה לסובלי צרות הגלות ועול השעבוד, כי עיננו תראנה ציון נוה שאנן וארמון על משפטו ועבודת הקודש על מתכונתה ודפ"ח.

ועדיין נתקשה מלשון חז"ל שדווקא מתי ארץ ישראל עתידין לקום בתחיה הראשונה.

ונראה לומר דלימות המשיח תחול קדושת ארץ ישראל על כל הארצות, וכל העולם ישועבד למלך המשיח, ונהרו אליו כל הגויים, וכיון שיהא דין ארץ ישראל על כל הארצות שיכבוש מלך המשיח, יהיו הצדיקים הקבורים שם ראויים לתחית המתים, וכדברי הפסוק נותן נשמה לעם עליה.

אמנם התחיה הראשונה הפרטית תהא רק לנקברים בארץ ישראל, ואילו שבחוץ לארץ יזדקקו לצער גלגול מחילות, ולזה ביקשו יעקב ויוסף שישאום לקבורה בארץ ישראל, מתוך שחפצו להיות בתחיה הראשונה, אבל התחיה השניה תהא לכל העולם שעתיד להיות תחת ממשלת מלך המשיח ודין אר"י עליהם.

ועוד נראה לי שהתחיה המיוחדת שנאמרה על מתי אר"י, היא לאלו שמתו כדרכם, אבל הנהרגים על קדוש השם, ומפני היותם יהודים, הם יחיו בכל מקום אפילו בחוץ לארץ, וראיה לדבר ממתים שהחיה יחזקאל הנביא בבקעת דורא בארץ בבל, דכיון שהרשעים הארורים נטלו מהם את החיים והאפשרות לעלות לאר"י, ישוב הקב"ה ויחיה אותם לעת תחיית המתים בב"א.

להלכה נחלקו ראשונים: לדעת הרמב"ם (תרומות פ"א הכ"ו) בימי בית שני נהגו תרומות ומעשרות ושביעית מדבריהם ועיין הל' בית הבחירה פ"ו סוף הט"ז ושו"ת הרמב"ם הוצ' פריימן סי' קלב וסי' שנב. ולדעת הראב"ד תרומות שם מן התורה נתחייבו וכן סבר בספר התרומה הלכות ארץ ישראל, תוס' יבמות פב ע"ב ועוד. ועי' ביאור הגר"א יו"ד סי' שלא ס"ק ו.

אף בקדושת עזרא נחלקו בגמרא (יבמות פב ע"ב) אם קידשה לעתיד לבוא, לאחר גלות טיטוס, או שנתבטלה הקדושה עם הגלות. יש סוברים שקידשה לעתיד לבוא, שנאמר: אשר ירשו אבתיך וירשתה, ירושה ראשונה ושניה יש להם שלישית אין להם (יבמות שם וסדר עולם פ"ל), שבימי יהושע ועזרא הוצרכו לירש הארץ ולקדשה, אבל לעתיד לבוא לא יצטרכו שוב לקדשה, שכבר היא קדושה ועומדת, שבגלות טיטוס לא נתבטלה קדושתה ראה רש"י שם ונדה מו ע"ב. ועי' לעיל פי' ר"ח בתוס' יבמות שם. וכתב הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ו הט"ז) בטעם הדבר, שקדושה ראשונה בטלה וקדושה שניה לא בטלה, שקדושה ראשונה באה מחמת כיבוש, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ושביעית, וכיון שעלה עזרא וקידשה לא קידשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השניה הוא מקודש היום אף על פי שנלקחה הארץ ממנו, וכתב בתוס' יום טוב (עדיות פ"ח מ"ז) ובמלה"ר (ערך קדושה ראשונה אות ט). וגדול כח החזקה מכח הכיבוש, לפי שכיבוש נכרים של נבוכדנצר בא ומבטל כיבוש ישראל, מה שאין כן חזקה שהחזיקו מיד כורש מלך פרס, שנתן להם רשות להחזיק, וחזקה שהיא מדעת הנותן לא יוכל כיבוש לבטל אותה [ועי' שו"ת דבר אברהם ח"א סי' י שהקשה על פי' זה]. וברדב"ז (הל' תרומות פ"א הכ"ו) כתב שקדושת עזרא היתה על ידי קידוש בפה, וזה אינו מתבטל, מה שאין כן קדושת יהושע שהיתה על ידי הכיבוש בלבד. ועי' עוד על טעם הרמב"ם בשו"ת חת"ס יו"ד סי' רלג, בצל"ח ברכות ד ע"א, בשאילת דוד בחידושי שביעית שבסוף ח"א, בשו"ת דבר אברהם שם, באבן האזל זכיה ומתנה פ"א ה"א וביה"ב סופ"ו, ועוד.

ויש סוברים בגמרא שאף קדושת עזרא בטלה בגלות טיטוס רבי יוסי בנדה מו ע"ב, ועיין יבמות פב ע"ב, רבנן ביבמות שם פב ע"א, וריש לקיש ביבמות שם, וכתבו הראשונים רש"י ב"ק שם ותוס' יבמות שם ור"ש שביעית פ"ו מ"א וסה"ת הלכות א"י ועוד. שכך סוברים כל מי שסובר שתרומה בזמן הזה מדרבנן. ראה פסחים י ע"א ורש"י ושם מד ע"ב וגיטין סה ע"א וב"ק קיד ע"ב ורש"י ועוד. והטעם להרמב"ם כל זה מפני שאף בימי עזרא החיוב מדרבנן משום החסרון של ביאת כולכם. ועי' מהרי"ט ח"א סי' כה. שהוא לפי שסוברים קדושה שניה בטלה. והר"ש (שביעית שם), והגר"א (בשנות אליהו שם ובפירושו לירושלמי שם) כתבו שאף הסוברים בירושלמי שמאליהם קיבלו את המעשרות, יש מפרשים שאחר שקיבלו עדיהם לקדש נתחייבו מן התורה, אלא שכיון שהדבר היה תלוי ברצונם לקדש, לא קידשו אלא עד החרבן, ואחר כך נתבטלה הקדושה.

להלכה נחלקו ראשונים: לדעת הרמב"ם (הל' תרומות שם) קדושה שניה לא בטלה. אך הוא סובר שתרומה בזמן הזה מדרבנן מפני שאף בימי עזרא היה מדרבנן מחסרון ביאת כולכם, עי' לעיל. וכך סברו רוב הראשונים והפפוסקים והם: הראב"ד הל' סורי ביאה פ"כ ה"א ותרומות פ"א הכ"ו ופי"ג הי"ג, וסובר תרומה בזמן הזה מדאורייתא. והטור יו"ד סי' שלא בשם ר"י, וסובר כהראב"ד. היראים עמוד זרעים סי' קפז, הכפתור ופרח פ"ג, וסובר דאורייתא גם בזה"ז; והמחבר בשו"ע יו"ד סי' שלא בעיף א, וסובר כרמב"ם, והרמ"א שם סעיף ב בשם יש חולקין, וסוברים דאורייתא: "אך לא נהגו כן". אמנם לדעת מקצת הראשונים קדושה שניה בטלה. כן כתב בספסר התרומה הל' ארץ ישראל, שלטי גבורים (קדושין פ"א על משנה לו א), אור זרוע מסכת ע"ז סי' רצט בשם רבנו שמחה, ותשב"ץ ח"ג סי' קצט.

הנושאים הבאים

נצו"י- קדושת אר"י (ראשונה ושניה) אשר ירשו (ל ה), יבמות פב:

האזינו-ר"ה- התרת נדרים, עניינא דיומא.

סוכות- עליה לרגל, עניינא דיומא.

מוסד הרב קוק

חדש

כרכים נוספים מסדרת שיטה מקובצת על הש"ס

מסכת נדרים

מסכת נזיר, סוטה

מכון ירושלים

הופיע

יד דוד

על מסכתות

נדרים נזיר וסוטה

להגאון רבי דוד זינצהיים זצ"ל

יו"ל לראשונה מכת"י המחבר עם

מקורות וציונים

קדושת הפירות בארץ
כיחס האדם אליהם

אחד מחסידיו של רבי נחמן מברסלב פנה אליו באחד הימים, כיצד ניתן להרגיש ולהבדיל בפירותיה של ארץ הקודש, לידע את מעלתם על פני כל הפירות האחרים.
רבי נחמן מברסלב השיב לו באומרו, דע לך כל רועה הרועה מרועיו של ארץ הקודש יש לו ניגון מיוחד, לפי העשבים ולפי המקום שהוא רועה שם, כי כל עשב ועשב יש לו שיחה, ומשיחת העשבים נעשה ניגון של רועה.
אם היית מצליח לראות ולשמוע את קול השירות והתשבחות של העשבים, איך כל עשב ועשב אומר שירה להשם יתברך, בלי שום מחשבות זרות, ומבלי לצפות לשום תשלום גמול - כמה יפה ונאה כששומעים השירה שלהם, ומיד תיכף כשהאדם מתעורר להשתוקק לארץ ישראל להנות מזיו פירותיה הקדושים, אזי, כפי התעוררותו ותשוקתם נמשכת עליו הארה מקדושת ארץ-ישראל...
אך ככל הנראה נזכה לכך רק בהתגלות אור פני משיח צדקנו בב"א.

ישראל שהיא 'מקום מקדש של מטה' והיא מכוונת כנגד 'בית המקדש של מעלה'. מקום אשר 'שם פעל ד' מכון לשבתו יתברך ושם חביון עוזו יתברך'.

אין לנו מושג בדברים נשגבים אלו אך ה'כלי יקר' כותב שהמעלה הרוחנית הזאת של ארץ ישראל נמצאת במקום הנקרא 'ד' יראה' והוא הר המוריה ובית אל. כי השלמות הרוחנית הזו ניתנה לאברהם אבינו ולזרעו במקום בו נאמר לו: 'שא נא עינך וראה מן המקום אשר אתה שם'. שזה הר המוריה ובית אל.

בספר 'שיח צדק' מובאים בעניין זה דברי רבי אברהם בן הגר"א בפירושו 'באר אברהם' על הפסוק בתהילים: 'צמאה נפשי לאלוקים מתי אבוא וארא פני אל' שכתב: 'אפשר רמז אל בית המקדש ששם שפע האלוקי. ואבוא אל המדרגה שאראה פני אל' והכוונה כי חכמת אדם תאיר פניו, ומשה רבנו לעד, כי קרן אור פניו. ואם כן מתי אבוא ואכנס באופן שכל רואי יאמרו שהם פני אל'.

ועוד הובאו שם דברי המשגיח רבי ירוחם זצ"ל הנדפסים בספר 'קדוש אלול': שכשם שיש מקומות מרפא עם סגולות טבעיות להביא ארוכה ותעלה למכאובים שונים כך יש 'מקומות קבועים המקודשים ומטוהרים שאף רק הבטה באותו מקום מספיקה לאדם על כל ימי חייו וזהו באמת עניין 'ראיון' שהוא מהדברים שאין להם שיעור. ובבוא אדם בימי הרגל לבית הבחירה, הרי כניסה זו בבית הבחירה תספיק לו לשאוב ולינק מזה בכל ימי התרחקותו מאותו מקום'.

רבי ירוחם זצ"ל ממשיך שם בדבריו וכותב, כי השגה כעין זו יש גם במקום 'מקדש מעט', במקום תורה. שגם ממנו ניתן לקנות קניינים רוחניים נשגבים בראיה ובהבטה אפילו חד פעמית. ואלו דבריו שם: 'הישיבה הקדושה הרי היא דוגמת מקום מרפא, כניסה והבטה אחת בישיבה, מעלה את האדם עד אין שיעור, ויכול לינק מזה כל ימי חייו'.

נבקש מהקב"ה שתהיה לנו הבינה לדעת ולנצל כל שעה וכל רגע בבית 'מקדש מעט' שלנו לקנות בהבטה בלבד מעלות וקניינים רוחניים. לזכות בשפע ובאור הניתן לנו במתנת חינם.

הישיבה
מוקד 'אחינו' להכוונה, הישום וייעוץ
1-800-20-18-18 שיחת חינם

'קדושת ארץ ישראל'

כאשר בני ישראל מגיעים במסעיהם אל ערבות מואב והם ניצבים על גדות הירדן עומדים סוף סוף להכנס אל הארץ המובטחת. מדבר הקב"ה אל משה ואומר לו לחזור ולצוות את בני ישראל דבר שכבר נצטוו עליו כמה פעמים. 'כי אתם עוברים את הירדן אל ארץ כנען' כאשר תעברו כעת את הירדן להיכנס לארץ ותלחמו ותגרשו את כל יושבי הארץ. דעו לכם שחובתכם לאבד ולהשמיד את כל המקומות בהם עבדו יושבי הארץ עבודה זרה. 'ואבדתם את כל 'משכיותם ואת כל צלמי מסכותם' 'ואת כל במותם תשמידו'

זה התנאי הראשון שארץ ישראל תהיה שלכם. רק אחרי זה הם מצטווים על חלוקת הארץ בגורל ונאמרים להם גבולות הארץ הנופלת להם בנחלה. 'לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ ואין נוהגות בחוצה לארץ, הוצרך לכתוב מצרי גבולי רוחותיה סביב, לומר לך, מן הגבולים האלו ולפנים המצוות נוהגות'.

גירוש יושבי הארץ וביעור העבודה זרה הוא תנאי לקיומנו בארץ ישראל. עודם בירדן אמר להם יהושע 'דעו על מה אתם עוברים את הירדן, על מנת שתורישו את יושבי הארץ מפניכם. אם אתם עושין כן מוטב. ואם לאו, באים מים ושוטפין אתכם'.

המשנה אומרת: 'עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות'. למרות שלא מצינו בשום פסוק בתורה או בנביא שארץ ישראל קדושה. אך זאת מצאנו שיש מעשים בהם ח"ו מטמאים את הארץ.

'ולא תקיא אתכם הארץ בטמאכם אותה' ודרשו בספרא: ארץ ישראל אינה כשאר כל ארץ, אינה מקיימת בעלי עוברי עבירות. משל למה הדבר דומה לבן מלך שהאכילוהו דבר שאינו עומד במעיו, אלא מקיאו. כך ארץ ישראל אינה מקיימת עוברי עבירות. לכך נאמר: ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר וגו'".

הגאון הק' רבי אלחנן בונם וסרמן זצוק"ל אמר על הכתוב: 'וייתן להם ארצות גויים בעבור ישמרו חוקיו' כי הקב"ה העניק לנו את מתנת ארץ ישראל בתנאי. ואם אנחנו ח"ו מבטלים את התנאי אז גם המתנה בטלה. עוד הביא בשם מרן החפץ חיים שכתב באגרת כי 'הקושי איננו להיכנס לארץ ישראל אלא לשרוד בה. פעמיים בעבר ישבו יהודים בארץ ישראל אולם נאלצו לעזבה מפני חטאיהם. ניתן להחזיק בארץ ישראל רק אם שומרים את התורה'.

השהות ב'פלטרין של מלך' מחייבת. אף ש'מלוא כל הארץ כבודו' ובכל מקום על פני תבל בו נמצא האדם הוא נמצא לפני המלך. אך אינו דומה מי שחוטא בארמונו של המלך שם ההקפדה הרבה יותר גדולה, למי שחוטא ומורד בדבר המלך מחוץ לארמונו של המלך. מי שעושה מעשים כאלה, של מרידה במלכות, אם רק מגרשים אותו מהארמון הרי עשו איתו חסד. כי דינו היה צריך להיות הרבה יותר חמור.

הקדושה שיש בארץ ישראל מחייבת. מי שאינו עומד בסטנדרטים שמחייבת הקדושה הזו פשוט נפלט החוצה. הארץ מקיאה אותו.

על דברי הרמ"א בהלכות ראש השנה 'ויש מקומות נוהגין לילך על הקברות ולהרבות שם בתחינות' מביא הבאר היטב: 'דבית הקברות הוא מקום מנוחת הצדיקים ומתוך כך הוא מקום קדוש וטהור'. מקום קבורת צדיקים יש בו קדושה וטהרה.

מעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו, בארץ ישראל חיו גדולי האומה הישראלית. הגליל כולו, הערים טבריה צפת ומירון מקובלים בידינו כ'מקום מנוחת הצדיקים'. מבין כל חלקי ארץ הקודש, ידועים הם כמלאים בקברי תנאים ואמוראים גדולי ישראל קדושי עליון.

עוד מעלה גדולה וחשובה יש בארץ ישראל שיש בה את מקום המקדש ממנו לא זזה שכינה לעולם ובהיותה מכוונת כנגד 'בית מקדש העליון'. כשהקב"ה נתן לנו את ארץ ישראל קבלנו במתנה שני דברים שיש לנו בהם תועלת. קבלנו את הבעלות על גוף הקרקע כמו בכל קניין של שדה וכרם וקבלנו את המעלה הרוחנית של ארץ

אוירא דארץ ישראל

בראשית דברינו נצטט את מאמרם ז"ל במסכת מגילה (דף כט.): תניא רבי אלעזר הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל.
ואומרת הגמ' שילפינן זאת מפסוק בירמיה (מו, יח-יט) "כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא" כלומר, שעברו הר הכרמל את הים, והר תבור את ההרים, ובאו למדבר סיני בשעת מתן תורה. וממשיכה הגמ' – והלא דברים קל וחומר ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה [למעמד הר סיני] ללמוד תורה נקבעים בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצים בהם תורה על אחת כמה וכמה שיקבעו בארץ ישראל.
בעקבות הק"ו מהר הכרמל והר תבור, התעורר ויכוח מעניין בין גדולי עולם, האם גם ריצפת בית הכנסת תיעקר ותנדוד לא"י, או שרק כתלי ביהמ"ד וגגו יקבעו בא"י.
המגן אברהם (או"ח סי' קנא ס"ק טו) אומר שגם הקרקע תיעקר לארץ ישראל, וז"ל: ואין לומר דדוקא הבנין יקבע בארץ ישראל אבל הקרקע תישאר בחוץ לארץ, דהא יליף קל וחומר מתבור וכרמל, והתם [גם] הקרקע נקבע בארץ ישראל עכ"ל.
כוונתו מבוארת, מכך שהגמ' לומדת דבר זה – שיעקרו הבהכ"נ לא"י מהרי תבור וכרמל, רואים אנו שהבהכ"נ יעקרו עם קרקעיתם כמו שההרים באו עם אדמותיהם לא"י.
מאידך, **החתם סופר** בתשובותיו (או"ח סי' ל') חולק עליו, וטוען שאין ההשוואה של בהכ"נ דומה כלל להרים, שההרים עיקרם הוא אדמתם, לכך באו איתם אדמתם, ויותר נכון ההרים הם אדמתם, ואדמתם זהו ההרים, משא"כ בבהכ"נ הרי העיקר הוא הבנין שעל גבי הקרקע כתליו וגגו, לכך יעקר רק הבנין ולא הקרקע שהוא רק אמצעי שתעמוד עליו הבנין, ואין הוא חלק מעצם בנין ביהמ"ד עכ"ד.
לבל יחסר המזג, נביא סיפור נפלא בהקשר לויכוח הנ"ל; מסופר על רב אחד, ששבת פעם בעיר ראוונא, בהתפללו בבית הכנסת של העיר, הבחין שאין שם רצפה כראוי לכבודה של בית הכנסת, במוצאי שב"ק קרא אסיפה לביהכ"נ ואמר להם: אנו מחכים בכל יום לביאת משיח צדקנו, והוא יקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ, שואל אני אתכם – המשיך הרב – איך אתם חושבים, באיזה אופן נלך כולנו יחד לארץ הקדושה? – ושתקו כולם.
אמר להם הרב: האזינו נא רבותי מה שאומר לכם: חז"ל אמרו (מגילה כט.) עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, א"כ בעת ביאת המשיח וקיבוץ גלויותינו, יתקבצו בכל עיר ועיר כל אנשי המקום בתוככי בתי הכנסיות והבתי מדרשות, ומשם יגביהו עוף לשכון כבוד בארץ ישראל.
אבל בית הכנסת שבעיירה זו הועיל ואין לה רצפה, כשיגביהו אותה למעלה באוויר, תישארו כולכם למטה על הארץ, וח"ו לא תגיעו לארץ ישראל, נשתוממו כולם לשמוע דבריו הנבונים והמחכימים, ובאותה לילה החליטו לעשות רצפה כראוי לבית מקדש מעט.
רעיון יקר ונפלא אומר רבינו **המהרש"א** לבאר עפ"י מאמר חז"ל זה, גמ' שהיא קָשֶׁת הבנה, כה איתא בגמ' (ברכות ח.) אמרו לרבי יוחנן איכא סבא בבל (-יש בארץ בבל אנשים המאריכים ימים) תמה, הרי "למען ירבו ימיך על האדמה" כתיב (דברים כה, טו), ולא בחוץ לארץ, כיון ששמע שמקדימים ומחשיכים לבית הכנסת, אמר היינו דאהני ליה – זה מה שהועיל להם.
ולכאורה צריך ביאור, דמה בכך שמשכימים ומעריבים מכל מקום הוי בחוץ לארץ, והרי "על האדמה" כתיב, שרק על אדמת ארץ ישראל בלבד מאריכין ימים.
ומבאר **המהרש"א** עפ"י הגמ' הנ"ל, שעתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל להיקבע בא"י, שמכיון שעתידים להיקבע בא"י, כבר עכשיו נחשבים כעין ארץ ישראל, ולכן המרבים לשהות שם, הרי כאילו הם נמצאים וחיים בארץ ישראל, ושייך עליהם לומר הפסוק "למען ירבו ימיכם על האדמה" עכ"ד.
חידושו נפלא זה שהשוהה בין כותלי ביהמ"ד כשוהה בארץ הקודש, מובן ביותר עפ"י דברי המג"א הנ"ל, הסובר שגם הקרקע עתידה להיעקר לא"י, שהוי האדם "על האדמה" של ארץ ישראל ממש.
[כ"כ בספר הנפלא **דף על הדף** (שם, ברכות), אלא דהביא ממרחק לחמו, ובמקום לציין לדברי המהרש"א בפשט הנ"ל שהוא בגמ' שם על אתר, ציין **לשו"ת תירוש ויצהר** (סי' כ"ג) להגאון הנודע **רבי צבי יחזקאל מכילזון** מפלונסק זצ"ל ולספר **כלי גולה** להגה"צ ממאקווא].
ועלה ברעיוני להוסיף נדבך נוסף ע"ד הדרוש לדברי המהרש"א, ולבאר בזה מאמר חז"ל שהתקשו בה רבים, הא דאמרו ז"ל (סוכה נב:) "אם פגע בך מנוול זה [היצר הרע] משכהו לבית המדרש", ותמהו, לכאורה אדרבה עדיף להשאירו בחוץ ולהגיף בעדו את דלת ביהמ"ד ולצלול בים התלמוד?
וי"ל, דהנה אמרו ז"ל (עי' סוטה ג.) אין אדם חוטא אלא א"כ נכנסה בו רוח שטות, ואמרינן (ב"ב קנח:) אוירא דארץ ישראל חכים, א"כ לפי הנ"ל שבבית המדרש הוי בחינת ארץ ישראל י"ל, דאמרינן לו לאדם משוך איתך את היצר הרע לתוך ביהמ"ד ששם יש אוירא דארץ ישראל, ותתפקח דעתך ולא תחטא ודו"ק.

פוטו סטודיו
גל פז- רשת למוסיקה
ירושלים-ב"ב-חיפה
פוטו ציון
צילום אירועים, מצלמות וסטודיו
אחים הקר
רשת בשר למהדרין
• בחסותם האדיבה של בעלי עסקים תומכי תורה לברכה, הצלחה וכטו"ס •
צבי ורצברגר
בית האנרגיה
המנעולן הנאמן זאב הורוביץ
דלתות פלדה ומפתחות
לעילוי נשמת
רבי יצחק בן ר' אליהו ואסתר זר